

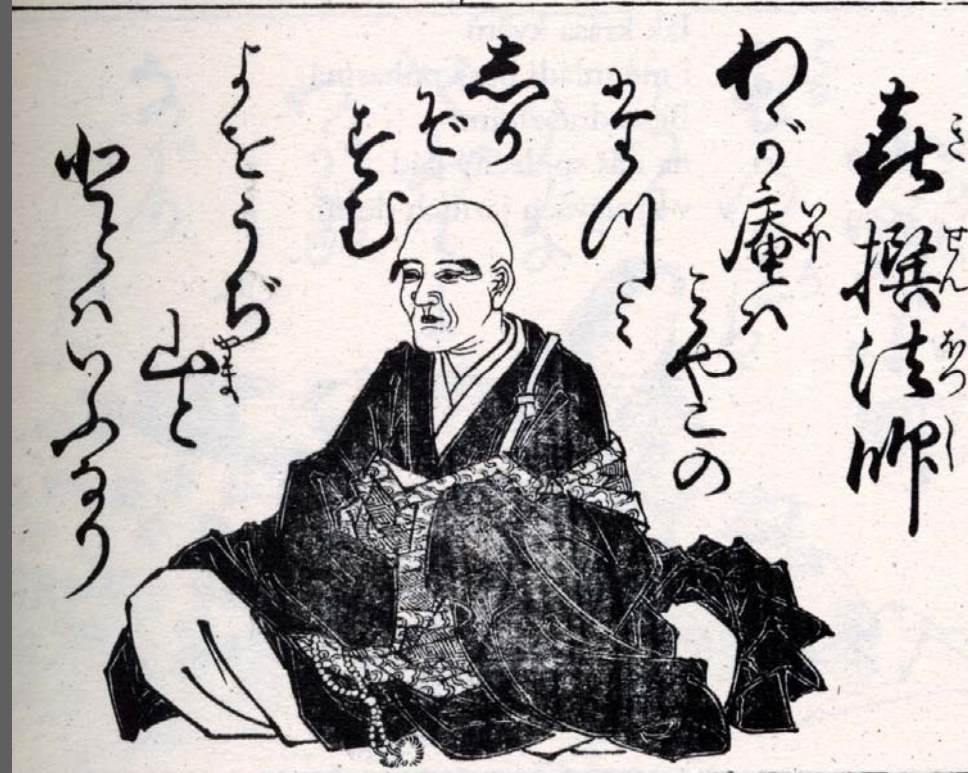
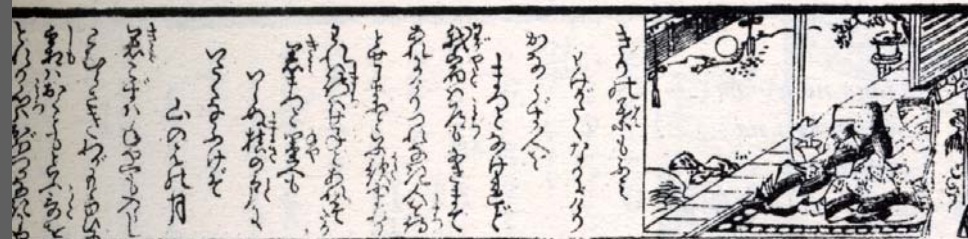
kaligrafie

v poustevně
kam jen laně zavítají
na hoře Nářků
si žijí jako v ráji
Nač lidé z města naříkají?

mnich Kizen

(verše z faksimile Sto básní, 7. – 13.
stol., sbírka Hjakumina Isšu, podle
tradice básně 100 autorů vybral slavný
básník Fudžiwara no Teika, 1162 –
1241, v poustevně na hoře Ogura v
Kjótu v roce 1236...
ilustrace mistra ukijo-e Keisai Eisena,
1790 – 1848, dřevořezové vydání z
roku 1836)

祐角親家紀傳

Onna no Hanabishi

あし
若ふさく

の

溪
ん

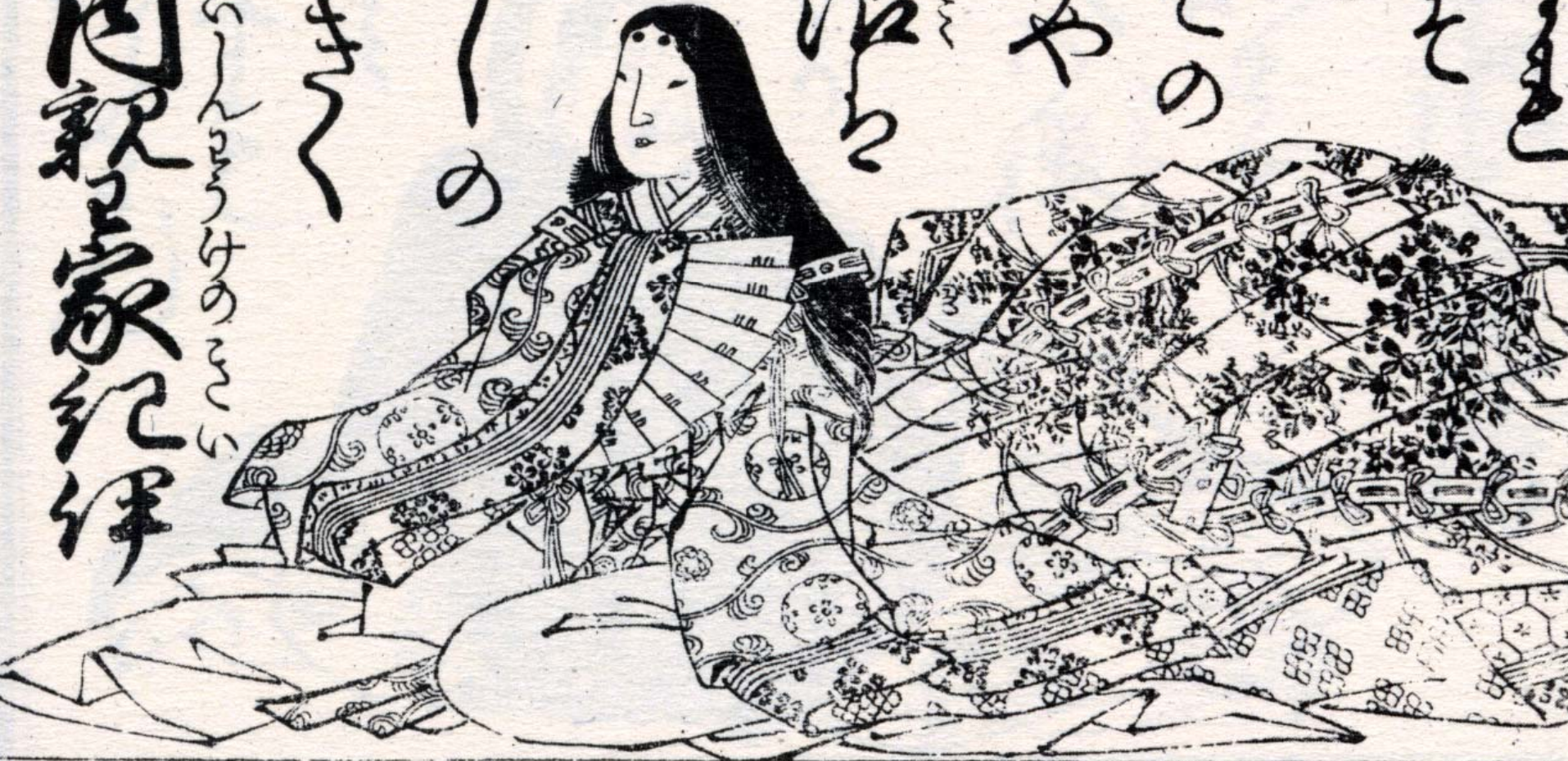
つ
る

かけ
や

そ
の

溪
も

た
ま

紀友則

久望の

乃けと

主の

志のん

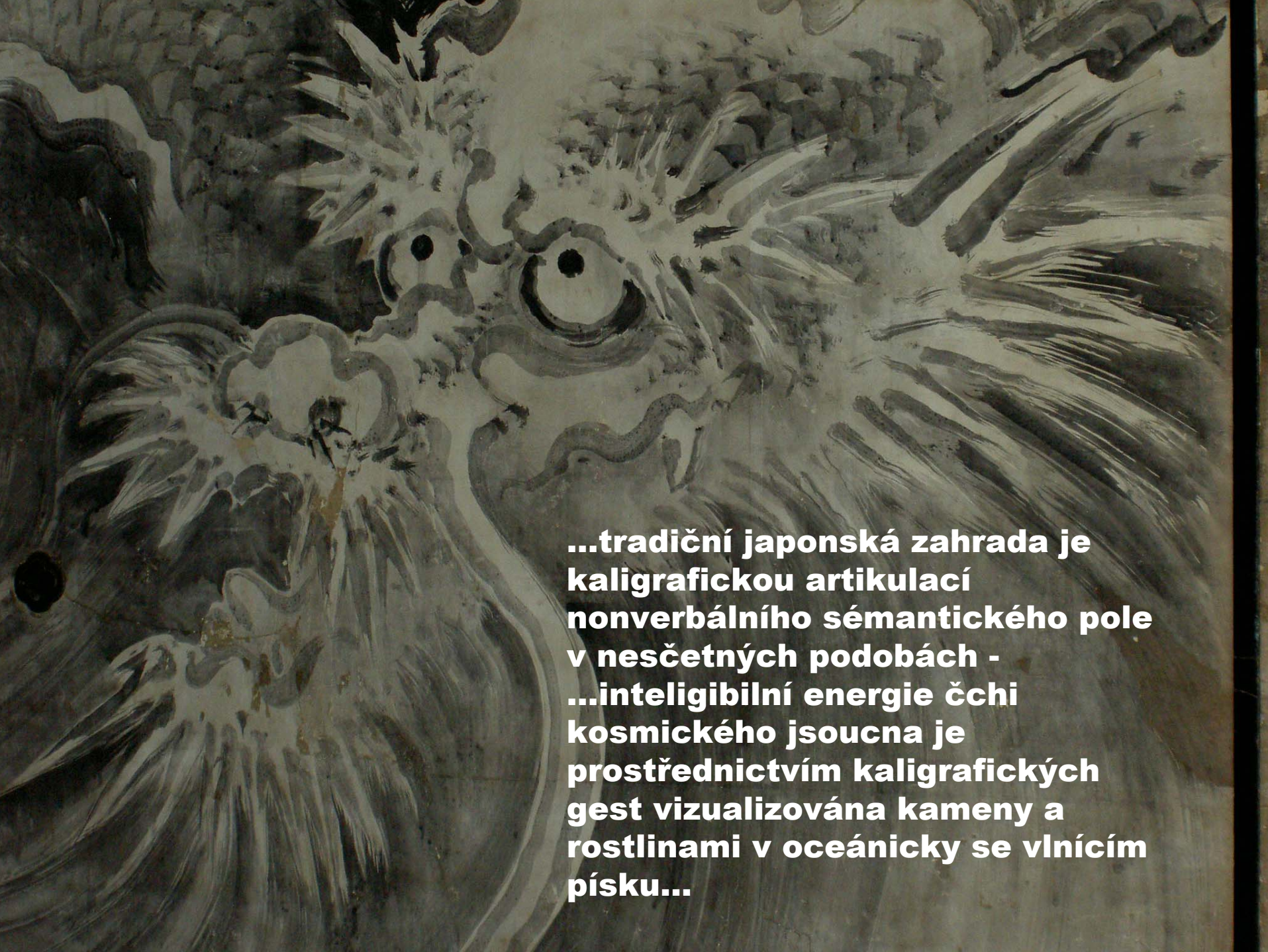
花のらん

持統天皇
春
夏
白妙の
衣
天
乃
山

císarövnä Džitó

**...tradiční japonská zahrada je
kaligrafickou artikulací
nonverbálního sémantického pole
v nesčetných podobách -
...inteligibilní energie čchi
kosmického jsočna je
prostřednictvím kaligrafických
gest vizualizována kameny a
rostlinami v oceánicky se vlnícím
písku...**

kaligrafie

...mnich v jednom z mnoha starých klášterů Kjóta vysvětluje návštěvníkům symboliku zenové zahrady určené k duchovním meditačním a kontemplačním cvičením...

Japonská kultura

*"Cokoli spatříš,
necht' jsou v tom květy.
Cokoli pomyslíš,
budiž v tom měsíc."*

Bašó

Tato báseň haiku od nejznámějšího japonského básníka Macua Bašó, který žil v letech 1644 až 1694, ilustruje podstatu japonského umění. Dá se říci, že touha po harmonii a souznění s přírodou je hlavním motivem celé japonské kultury - od křehkých básní, přes architekturu, až po design užitečných předmětů.

Bohyně slunce Amaterasu

Osídlování japonských ostrovů probíhalo v několika vlnách, jedněmi z prvních příchozích byli Ainuové. Dodnes na severním ostrově Hokkaidó přežívá několik tisíc potomků tohoto národa s vlastním jazykem a kulturou. Podle pověstí bylo japonské císařství založeno již v roce 660 př. n. l. přímým potomkem bohyně slunce Amaterasu. Historické údaje potvrzující existenci císařství se datují do roku 297 n. l.

Bohatá divadelní tradice

S buddhismem souvisí pantomimické tance bugaku a estetika divadla Nó, které vzniklo ve 14. století. Všechny tyto formy divadla přetrvaly dodnes a tradici Nó udržuje 5 hereckých rodů již 50 generací. Současný repertoár Nó tvoří asi 240 her.

Taiko - umění japonských bubeníků

Ikebana - nenápadná krása přírody

Podstatou ikebany jsou tři
základní skladební prvky -
země, člověk a nebe. Cílem
tohoto způsobu aranžování
květin je vyjádření jednoty a
harmonii s přírodou a
kosmem.

Kaligrafie, to je pohled do duše umělce

Kaligrafie je v Evropě často považována za krasopis.

Jde však o umění, které v sobě spojuje filosofii, estetiku i poezii.

Při psaní se používají štětce a tuš, které si umělci sami vyrábějí. Zvládnutí kaligrafie si vyžaduje mnoho let práce, aby ruka získala potřebnou lehkost. Právě osobitý styl a uvolněnost se u kaligrafií cení nejvíce.

Historie písma

Významný pokrok představovalo fonetické použití čínských znaků : jednotlivé slabiky japonských slov se přepisovaly čínskými znaky s výslovností co nejblížejší příslušné slabice. Tohoto složitého systému bylo částečně použito v první japonské básnické sbírce Manjóšú z druhé poloviny 8. století, a proto byl později nazýván *manjógana* neboli abeceda *manjó*. Z té se pak stálým zjednodušováním grafické podoby znaků vyvinuly pozdější soustavy japonského písma, především slabičné abecedy *katakana* a *hiragana*.

Hiragana					Katakana					
a	i	u	e	o	a	i	u	e	o	
あ	い	う	え	お	ア	イ	ウ	エ	オ	
k	か	き	く	け	こ	カ	キ	ク	ケ	コ
g	が	ぎ	ぐ	げ	ご	ガ	ギ	グ	ゲ	ゴ
s	さ	し	す	せ	そ	サ	シ	ス	セ	ソ
	(shi)					(shi)				
z	ざ	じ	ず	ぜ	ぞ	ザ	ジ	ズ	ゼ	ゾ
	(ji)					(ji)				
t	た	ち	つ	て	と	タ	チ	ツ	テ	ト
	(chi)	(tsu)				(chi)	(tsu)			
d	だ	ぢ	づ	で	ど	ダ	ヂ	ヅ	デ	ド
	(ji)	(zu)				(ji)	(zu)			
n	な	に	ぬ	ね	の	ナ	ニ	ヌ	ネ	ノ
h	は	ひ	ふ	へ	ほ	ハ	ヒ	フ	ヘ	ホ
		(fu)					(fu)			
b	ば	び	ぶ	べ	ぼ	バ	ビ	ブ	ベ	ボ
p	ぱ	ぴ	ぷ	ぺ	ぽ	パ	ピ	プ	ペ	ポ
m	ま	み	む	め	も	マ	ミ	ム	メ	モ
y	や		ゆ		よ	ヤ		ユ		ヨ
r	ら	り	る	れ	ろ	ラ	リ	ル	レ	ロ
w	わ				を	ワ				ヲ
				(o)	(o)					(o)

Kaligrafie

Vývoj japonské kaligrafie jako odlišné umělecké formy, nejen prostého kopírování čínských stylů, započal v r. 894, kdy byla ukončena praxe vysílání buddhistických mnichů do Číny. Tato nová izolovanost povzbudila rozvoj jedinečné japonské kultury. Během 10. století se vlastní psaní osvobodilo od čínských vlivů a transformovalo se do elegantního stylu založené - ho čistě na japonské estetice s větším důrazem na oblost, tok a harmonii

Kaligrafie je výjimečná proto, že se jedná o umění okamžiku: tahy můžete vytvořit pouze jednou a chcete – li vystihnout daný okamžik, musíte se velmi soustředit. Tahy sami o sobě jsou uměním; uděláte – li chybu, již ji nelze opravit. Ačkoliv kaligrafové po dlouhou dobu hledali inspiraci v dávných dobách, nikdy se nejednalo o pouhé kopírování prací starých mistrů. Každý tah, každý znak je reflexí duše svého stvořitele

觀自在菩薩行深般若波羅蜜多時
照見五蘊皆空度一切苦厄舍利子
色不異空空不異色色即是空空即
是色受想行識亦復如是舍利子是
諸法空相不生不滅不垢不淨不增
不減是故空中無色無聲無香無味
無眼耳鼻舌身意識界無無明亦無
眼界乃至無意識界無無老死亦無
集滅道無智亦無得無所得故苦
提薩埵依般若波羅蜜多故心無罣
礙無罣礙故無有恐怖遠離一切顛
倒夢想究竟涅槃三世諸佛依般若
波羅蜜多故得阿耨多羅三藐三菩
提故知般若波羅蜜多是大神咒是
大明咒是無上咒是無等咒能除
一切苦真實不虛故說般若波羅蜜
多咒即說咒曰揭帝揭帝般若波羅
蜜多心經
帝菩提僧莎訶般若波羅

美少女

乙

Kaligrafický princip u

ženu...

...rozcuchaný Kanzan stojí s vystrčeným bříškem a rukama za zády a s připitomělým úsměvem hledí do nebe...

Kaó Sónen je považován za otce tušové malby v Japonsku.

Skvěle ovládal technické postupy, uplatňoval zenovou zkratku a dokázal prodchnout svá díla vysokým stupněm spirituality. Zenu se začal učit v Japonsku, v letech 1317 až 1326 putoval po klášterech v Číně, zdokonaloval se v meditaci, ale současně poznával do hloubky i sungskou malířskou tradici. Po návratu do vlasti se stal opatem v klášteře Nanzendži...

Kaó Sónen

Kanzan (1. pol 15. Stol)

Kaó Sónen

Mistr Čien - cu chytil raka (1. pol 15. stol)

Tenšó Šúbun

Krajina čtyř ročních dob (15. stol.)

...první vrcholné období v 15.-16. století začíná svojí tvorbou

Tenšó Šúbun, žák mistra Džosecua.

Šúbun studoval čínskou a korejskou krajinomalbu.

Maloval tušové obrazy ve stylu *šidžiku*, doslova „báseň“, což znamená krajinu doprovázenou verši nebo kaligrafickými nápisy dokreslujícími smysl obrazu. Jeho obrazy vyjadřovaly hluboké spojení člověka s přírodou...

Tenšó Šúbun

Čtenář

...namaloval také výše populární
dvojici bláznivých mnichů...

Tenšó Šúbun

Kanzan a Džittoku (1. pol 15. stol)

Seššú Tójó

Pohled na Ama-no-hašidate

...kolem Šúbuna vznikla malířská škola Hokuga, ke které patřila celá řada japonských vynikajících krajinářů.

Jejich obrazy zachycovaly siluety vysokých hor, mlžné dálky a okouzlující zákoutí s chatrčemi poustevníků a učenců.

Z malířů této školy proslul zvláště Seššú Tójó (1420 – 1506) a Kanoa Masanobu.

...Seššú vstoupil v mládí do
zenového kláštera, žil a učil
se v Kjótu v klášteře
Šófókudži. Cestoval i do
Číny a učil se na tehdejší
císařské akademii v Pekingu.

Po návratu domů tvořil ani ne
tak zenové, jako spíše
osobité obrazy. V době kdy
tvořil, propukly v celém
Japonsku rodové války, a tak
Seššú vděčí za to, že mohl
v klidu malovat, hlavně
zenovým klášterům.

Studoval několik let v Číně,
kde měl možnost seznámit se
i s čínským uměním
zahrad...

Seššú Tójó

Krajina

Seššú Tójó

Zimní krajina

Seššú Tójó

Obr. 9: Krajina čtyř ročních dob

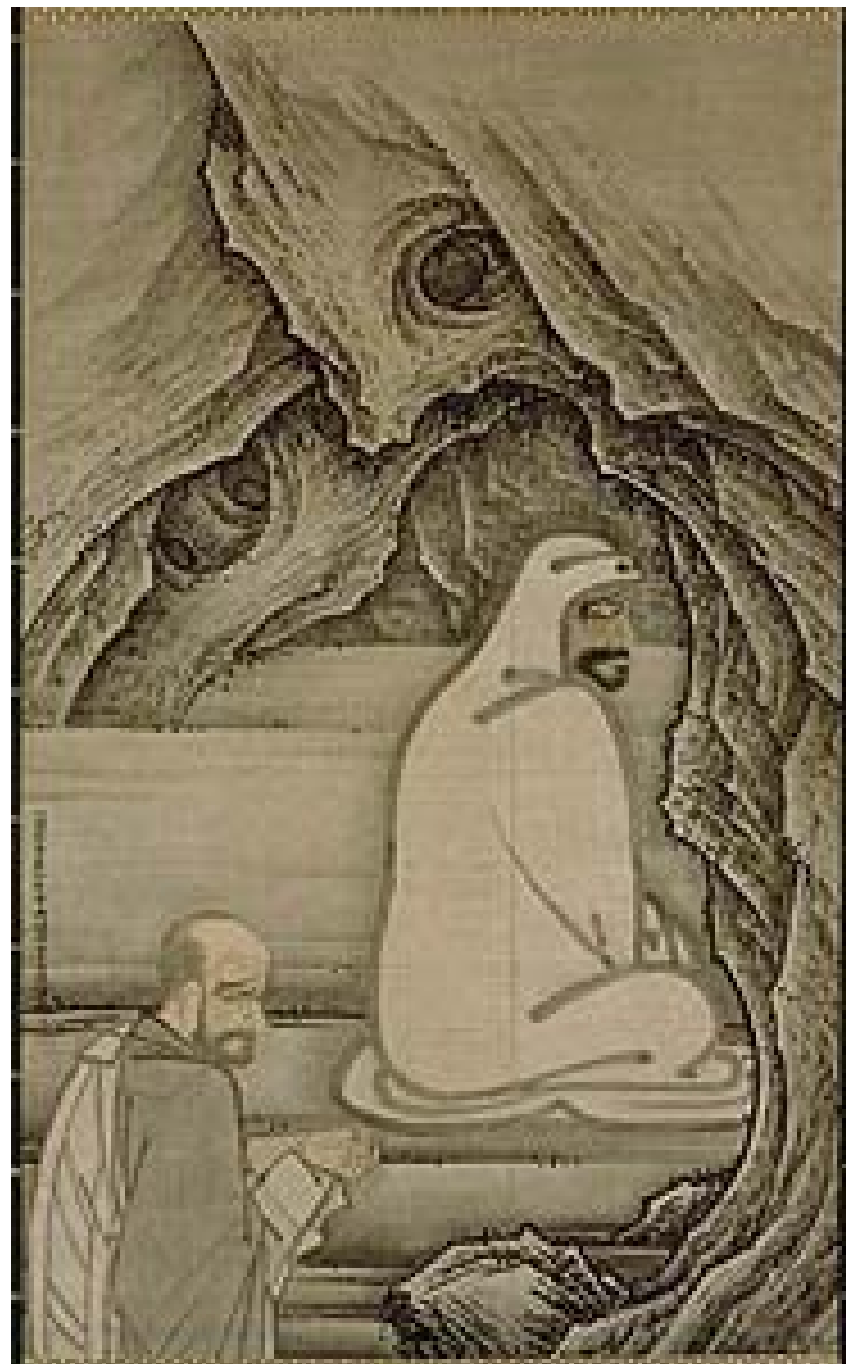
Seššú Tójó

Huike dává svou paži
Bódhidharmovi (1496)

...takzvaná „Seššúova čára“ se často označuje za „vrcholnou malířskou linku“ a jeho černě za „dokonalou čern“.

Vynikajícím rysem Seššúových obrazů jsou kontrastní obrysy skal a balvanů. Vyjadřují spontánně a přitom střídavě podstatu scenerie.

...Seššú také ilustroval zenové anekdoty...

Fúgai Ekun

Autoportrét

...práce **Fúgaie Ekuna** (1568-1664) evokují záhadné mysteriózní pocity.

Do sekty Sótó stoupil v deseti letech a stal se mistrem v zobrazování Darumy, poněvadž žil jako on – v odloučení a meditaci. Snad pro tyto kvality jsou jeho malby Darumy tak oblíbené

Když mu bylo asi šedesát let dostal nabídku od místního velmože z Odawary, aby žil u něj a stal se jeho učitelem.

Nabídku, nemohl odmítnout, ale při první příležitosti Fúgai opustil svého věznitele a prchl do hor hledat útěchu a klid. Do konce života pak žil v jeskyni v horách a maloval obrazy pro vesničany, kteří mu za to nosili jídlo.

Jméno Fúgai znamená v překladu „za větrem“.

Fúgai Ekun

Stojící Daruma
Hotei

Hakuin

Pokusná zahrada

...ze zenových malířů 18. století je nejvíce obdivován **Hakuin** (1685 – 1768).

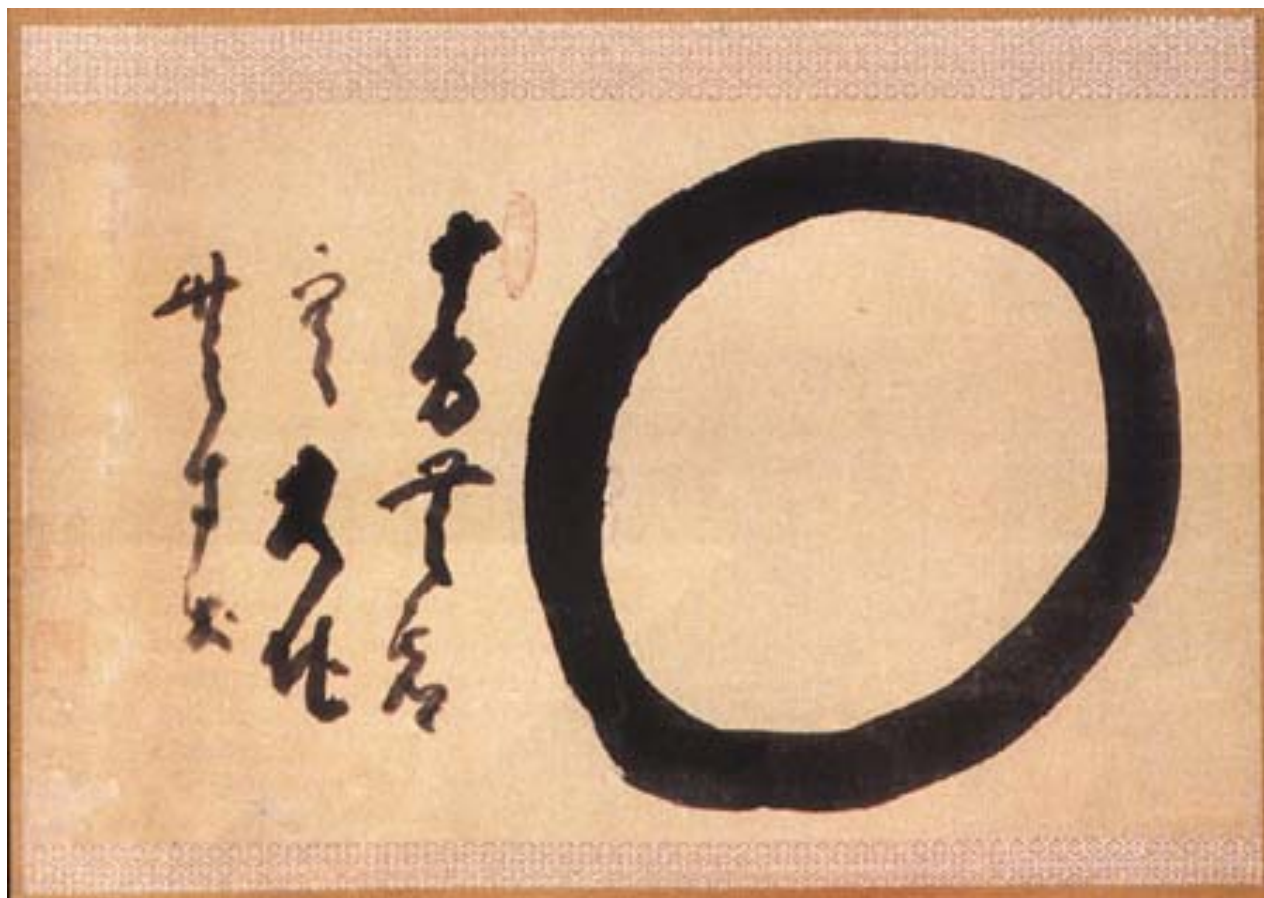
Během svého dlouhého života měl Hakuin mnoho zážitků prohlubujícího se osvícení. Proto pochopil důležitost neustálého cvičení po prvotním satori.

Jeho tvorba spadá do období osvětového působení zenu na nejširší vrstvy obyvatelstva. Hakuin sám byl synem sedláka a za svůj životní cíl si stanovil popularizaci učení zen a jeho rozšíření jako lidového náboženství.

Vynalezl za tímto účelem žánr zen-ga neboli zen-obraz. Snažil se v něm pomocí několika jednoduchých tahů štětce podat zenové anekdoty, aby je mohl každý pochopit. Byl vzdělaný, vynikající kaligraf, ale jako malíř byl samouk.

Odtud pramení jeho smělost a často i naivita. Výrazová síla jeho postavíček je však nepopíratelná

Hakuin

Ensó

Hakuin

Rinzai

Hakuin

Hotei

Tórei Enjí

„Mu“

...prostotou přednesu
vyniká Hakuinův žák
Tórei Enji (1721-1792),
famózní kaligraf a mistr
výtvarné zkratky.

Tórei vytvořil konkrétní
znaky, symboly Zenu.
Tórei byl jeden z
Hakuinových
nejoblíbenějších žáků.

Po mistrově smrti se stal
opatem kláštera Ryutaku-ji
v Mishimě.

Tórei Enjī

Plácačka zenového mistra
Klenot zenu

... klášter Ryutaku-ji v Mishimě je dodnes živým místem
studia zenu a také zásluhou mnichů z Ryutaku-ji se učení Zen dostalo
na Západ...

Tórei Enjī

Rýžový výhonek – šestý patriarcha

Reigen Eto (1721-1785) se narodil poblíž Kjóta.
Jeho mistrem byl Kogaku z kláštera Zenšó-ji.
Později odešel studovat k Hakuinovi a stal se také
jedním jeho oblíbenců.
Po Hakuinově smrti žil deset let jako poustevník
v horách...

Reigen Eto

Vrány

Kogan Gengei

Smějící se Hotei

...mezi Hakuinovy žáky
patřil krátce také **Kogan
Gengei** (1748-1821)

Kogan byl plodný zenový
umělec, jenž ve svých
vtipných a originálních
kompozicích dokázal zachytit
prchavé nálady...

Kogan Gengei

Zenový vůl

Sengai Gibon

Chryzantémy

...za dovršitele žánru zen-ga v oblasti humoru
a posledního
velkého zenového malíře
je považován **Sengai Gibon** (1750-1837)...

Sengai Gíbon

Žába

Sengai Gíbon

Sengai Gíbon

Hora Fuji

...Sengai do svých 39 let putoval po zenových klášterech, poté se stal opatem v nejstarším klášteře sekty Rinzai Šófókudži v Hakate.

V roce 1811 odešel do ústraní a ve zbývajících letech života namaloval několik stovek obrazů, především jednoduchých, prostých krajin, ale i buddhistických postav, rostlin a zvířat.

Jeho obrazy vynikají vtipnou zkratkou a humorem.

Bez zábran karikuje patriarchy a účastníky zenových anekdot a dělá z nich burleskní figurky.

V jeho díle ožívá tisíciletá tradice Lin-čiho: blasfémie a sebevýsměch...

Sengai Gíbon

...slavnou abstraktní kompozici Čtverec, kruh a trojúhelník
považují jedni za obraz, druzí za kaligrafii...

Čtverec, kruh a trojúhelník

Ve zdánlivě neuspořádaném řádu postupuje malíř k vlastní podstatě
forem:

„Kruh představuje nekonečno. Ale nekonečno samo je beztvaré.
Proto je kruh narušen trojúhelníkem, který je začátkem všech tvarů.
Zdvojením trojúhelníku vzniká čtverec – a dalším nekonečným
procesem zmnožování vzniká „deset tisíc věcí“...

Nantenbo

...na japonských zenových obrazech se během 17.-19. století objevuje stále častěji kaligrafický text.

Stává se integrální součástí námětu i samostatným námětem obrazu.

...nápisy většinou nekomentují přímo obraz, nevysvětlují jej. Jde spíše o slovní hříčky komplikující námět a zvyšující zmatek. Jsou psány slabičným písmem, které by mělo být srozumitelné i prostému Japonci, ale většinou dosahují vysokého stupně nečitelnosti a nesrozumitelnosti.

Znaky jsou deformovány, psány (nebo spíš vrhány na plochu) energickou, hrubou, linkou.

Jako příklad mohou sloužit kaligrafie mistra **Nantenbo** (1839-1925)

Nantenbo

Hủ

Nantenbo

Daruma

Vrány

Mniši z Gyokusenu

Deiryu

Bambusové ensó

...Deiryu (1895-1954) byl
Nantenboovým nejlepším žákem...

...Deiryuova práce
se štětcem má měkkou a bohatou plnost,
která činí jeho práce přitažlivé a
příjemné na pohled

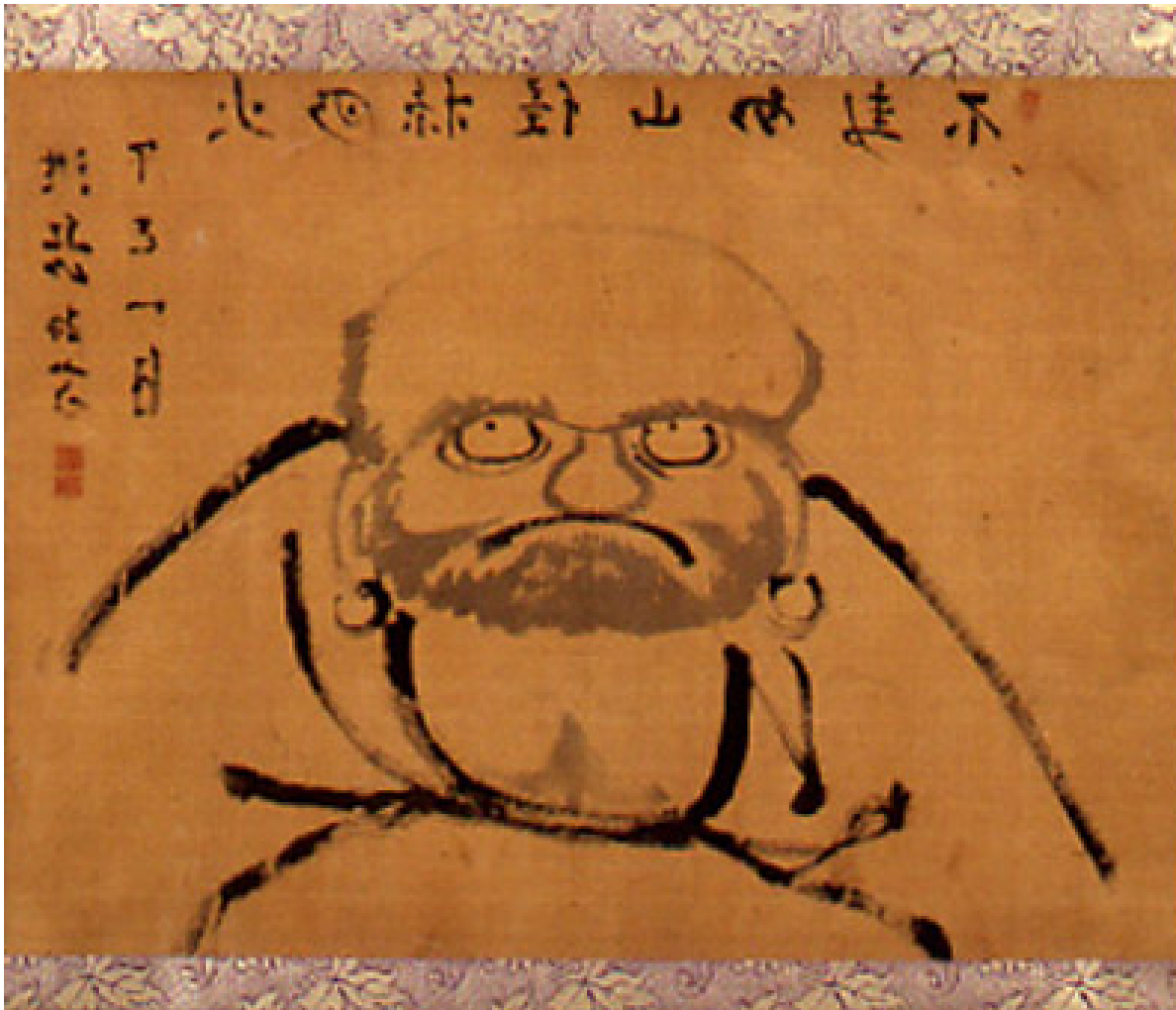
Deiryu

Lod' vezoucí poklad

Kogaku Sôen

Daruma

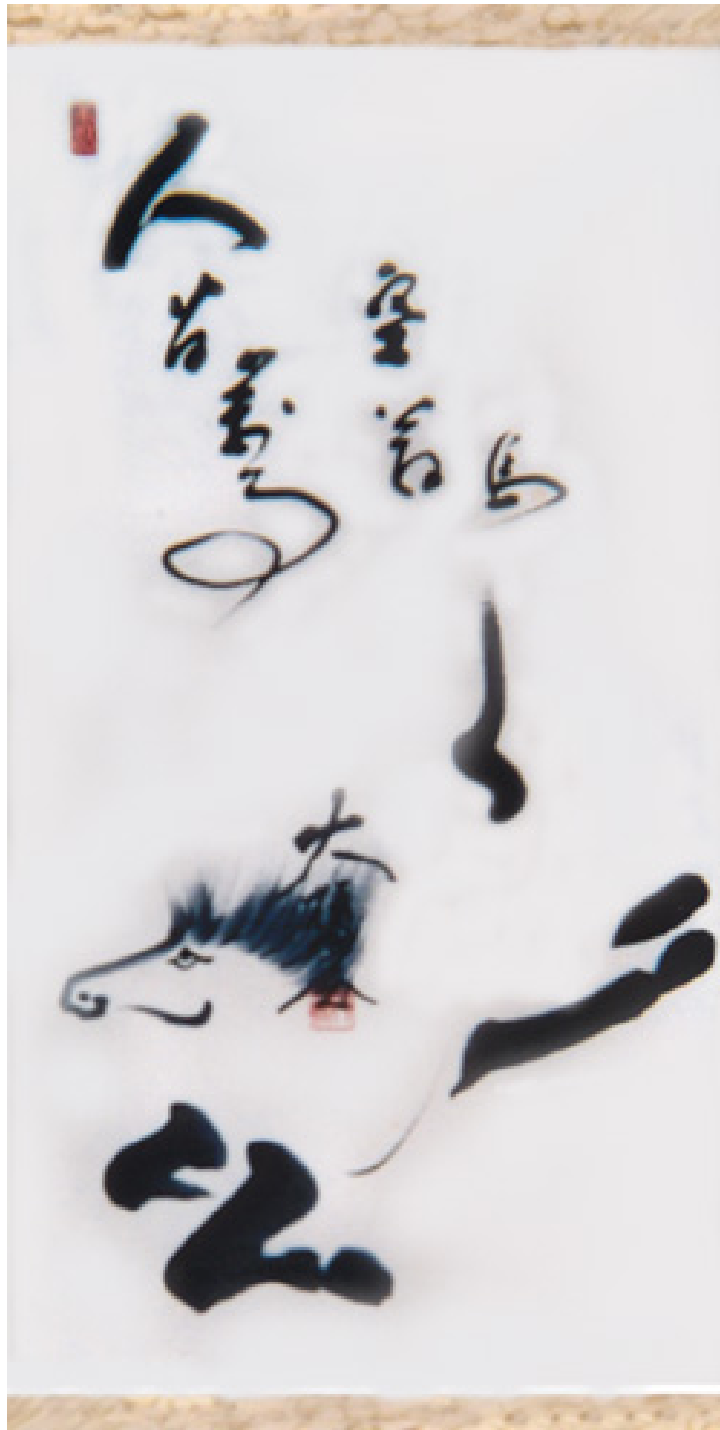
...tak se v posloupností z Mistra na žáka předává Zen i jeho výtvarné vyjádření do současnosti.

Mezi významné zenové umělce 20 století patří dále například:

Kogaku Sôen (1859-1917)

Kasumi Bunsho (1905-1998)) a

Takuan Sôhó...

Kasumí Bunsho

Kůň

Takuan Sôhó

Krajina (1937)

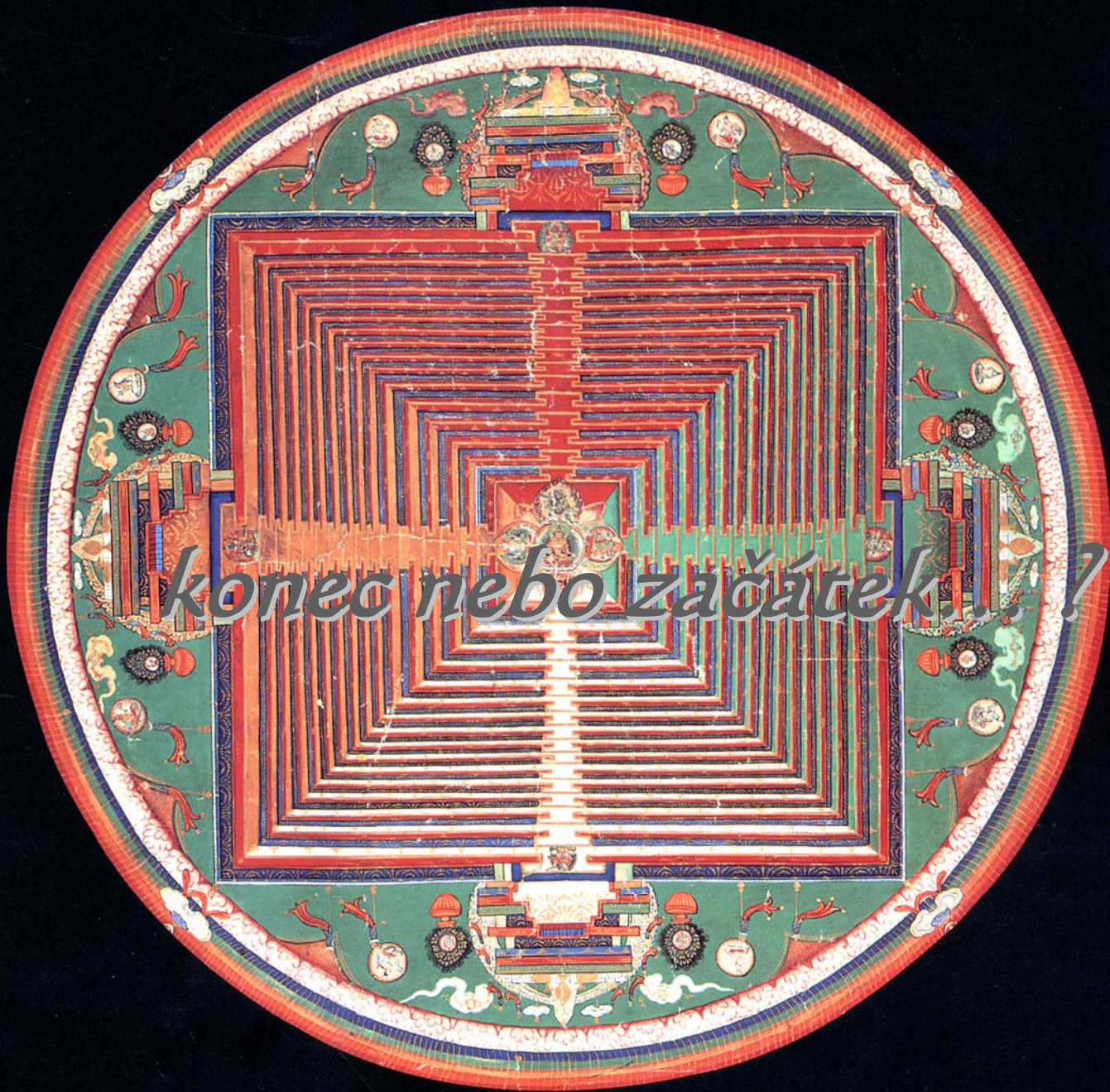
...sledujeme-li navíc, svéráznou cestu originální japonské kaligrafie odlišnou od čínské, pochopíme vzápětí, proč si znalci umění z Evropy a Ameriky všimli blízkosti zenového malířství (založeného na kaligrafických hodnotách s díly moderního abstraktního umění Západu až tehdy, když oni sami pro sebe objevili nefigurativní malířství a začali si ho cenit.

Zenové malířství začalo být vlastně v Japonsku studováno pravděpodobně až díky modernímu evropskému a americkému umění. Je fakt, že západní ani japonská věda prakticky nevěnovala pozornost umělcům o nichž tu byla řeč.

Japonský specialista na zenové umění P. Hisamacu jmenuje sedm jeho estetických principů:

1. – nepravidelnost/asymetrie – umělecké ambice směřují tu nikoli k dokonalé formě, ale za ni – a tím za formu vůbec,
2. – jednoduchost – snaha po vyjádření podstaty věci bez zbytečných detailů,
3. – drsnost – ve smyslu zdrsnění vlivem zubu času, kterým se vyjeví individualita charakteru věci,
4. – přirozenost – oproštění od vyumělkovanosti a všech příkras,
5. – subtilnost – nepřesný výraz, nejasnost má širší postih než přesný tvar, či slovo. Odchylka od pravdy je tedy menší (mlha na obrazech sloužila původně jako prostředek k vyvolání iluze prostoru, postupně se stala znakem pro „absolutní prázdnotu“ chápánou jako pozitivní prvek),
6. – bezpodmínečná svoboda – absolutní nevázanost na autoritu – svět, Buddhu či úsilí po nevázanosti,
7. – klid – nemá být rušen hlukem, vzruchem a ani úsilím o jejich potlačení...

...najdou se ale i takoví historici umění (např. René Sieffert, kteří tvrdí, že umění zen je podvrh, či dodatečný výmysl velkého popularizátora dra Suzukiho. Faktem zůstává, že díla čínského umění souvisejícího s čchanem byla uchováována v soukromých i klášterních sbírkách a že posledně jmenovaní mistři zenového malířství, byli považováni řadou sběratelů a znalců za hodných uznání a ochrany, třebaže se o nich nepsalo v odborné literatuře. Tak byla zaručena kontinuita jejich díla a možnost objevení jejich génia.

konec nebo začátek...?